

Smysl v dějinách

Dějiny nemají smysl už tím, že jsou, že probíhají, že „se dějí“, ale smysl se děje v dějinách, tj. uprostřed dějin, uskutečňuje se v nich právě jako dějinný smysl. V tom smyslu tedy nelze mít za to, že dějinný smysl je dějinám (dějinnému průběhu) nějak předem stanoven a určen jakoby nezávisle na nich, a že dějiny svým průběhem se tomuto smyslu nějak více nebo méně přibližují. Dějinný smysl se uskutečňuje tak, že se ustavuje a rozvíjí v dějinách, ale že není s dějinným průběhem totožný. V dějinách je vždycky vedle smyslu také mnoho nesmyslu, a dějinný smysl je proto nutně prosazuje proti nesmyslu, tj. překonáváním nesmyslu. To „překonávání“ spočívá jednak v tom, že dovedně využívá možnosti upravit a změnit to, co upravit a změnit lze, tj. využívá pouhých nahodilostí, aby v nich, jimi a proti nim byla ustavena a dodržována jakási nová pravidla, nevyplývající ani z oněch nahodilostí, ale ani z nutností a zákonitostí, které třeba ještě vůbec nemají dějinný charakter. – K tomu je ovšem třeba dodat, že sám vznik a sama skutečnost dějin je čímsi, co nevyplývá jako následek z nějakého stavu předdějinného. To znamená, že již ustavením resp. zavedením dějin a dějinnosti do předdějinného stavu je aktem smysl vytvářejícím a ustavujícím. Viděno z této strany je sama skutečnost dějin něčím smyslplným, smysl nesoucím a rozvíjení smyslu umožňujícím a stimulujícím. To obojí je správné, i když to vypadá jako něco vzájemně se vylučujícího. Proto je třeba se ohlížet po způsobu myšlenkového uchopení povahy dějin a dějinnosti, který by zůstal práv oběma uvedeným stránkám tak, aby bylo zjevné, nakolik jsou spolu spjaty a nakolik k sobě nezbytně náleží. To je možné především zavedením funkce „dějinného subjektu“ jako tvůrce a spolutvůrce dějinného smyslu a zároveň jako dešifrujícího aktéra, interpreta dějinného smyslu. A za druhé pochopením jak dějinné skutečnosti, tak zejména skutečnosti dějinných subjektů jako něčeho, co nemá jen předmětnou, ale hlavně nepředmětnou stránku. To pak prakticky znamená zásadní distanci vůči každému typu pozitivizujícího historismu, který si za svůj cíl stanovuje vylíčit dějinnou událost nebo dějinný vývoj „tak, jak to vlastně bylo“ („wie es eigentlich gewesen“), přičemž ono „vlastně“ chápe jako „jak to dopadlo“. To, jak nějaké dějinné události a procesy dopadly, však nikdy v sobě „neobsahuje“ smysl, a není ani jednoznačným poukazem k nějakému jejich smyslu, ale musí být z pouhých „faktů“ (tj. toho, jak se co stalo a jak to vypadalo již nastalé, již uskutečněné ve svých výsledcích a následcích) teprve vydolováno, vyexegetováno, dešifrováno, vyinterpretováno.

(Písek, 050401-1.)